

У
17068

А. И. УЛЈАНОВА

ИЛИЧЛОН
челад дырса
да школаын
Велөдчан
војас

Комі Музејлөн
БИБЛИОТЕКА
№ _____

1931

17068

100

طبا
طبا
طبا

У-

А. И. У Л Л А Н О В А

И Л Л И Ч Л Ö Н

ЧЕЛӂАӂ ДЫРГА ДА ШКОЛАЫӂ
ВЕЛÖДЧАН ВОЈАСЫС

КОМИÖ ВУЖÖДИС
Г Р И Ш С А Ш

1921

КОМИ ОБЛАСТНОЙ МУЗЕИ

№ _____

20 " *сентября* 1921

г. Устьевысольск.

Коми Музейлөн
БИБЛИОТЕКА

№ _____

КОМИ ӂИГА ЛЕӂАНИН
СЫКТЫВКАР — 1931

А. И. Ульянова. Детские и школьные годы Ильича
перевод с 4-го исправленного и дополненного
издания отпечатан в типографии
Коми Из-ва в колич. 2500 экз.
заказ №5670 облит №609
г. Сыктывкар
1931 г.

Симбирскын Прибыловскийяң керкаыс, копй В. И. Ленин оліс 5 арбсбз.
(Чужіс флігелас).

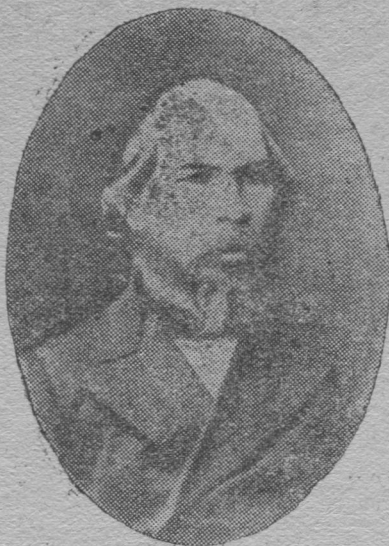
I

Міјач вожд Владімір Ілліч Улланов (Ленин) чужліс 1870-д вооа апрель 10-д луно (выль стіль оортіко-апрель 23-д луно), Волга вылын, Симбирск карын; өні тајо карсө вежісны Ленин чеоткуза Уллановскө.

Владімір Іллічлөн батыс, Ілла Нїколајевіч, секи вөлі Симбирск губернаувса школајас вылын Інспектор. Сіјө чужліс прөстөј семја пыщкын; батыс воҗ кувсіс да сөмын ыҗыд вок отсөгдн обкыд пырыө шедөдіс образованнө. Універсітет помалөм бөрын Іллічлөн батыс вөлі Пензанн да Нїжнөјын велөдчыөн. Велөдчыөјас зев јона радејтлісны Ілла Нїколајевічөс, өд сіјө некор ез накажітлы велөдчыөјасөс, ез но-раелы најө вылө діректорлы, дөзмывтөг да зев го-

гөрвоана кывјөн віставліс урокјассө, омөла велалыо школьнікјассө торјөн велөдліс дон боеттөг, кодјаслы гортаныс велөднысө вөлі некөдлы. Оні-на важ велөдчыојасыс бурыз да зев гөлөмгыс катывлөны сіјөс. Сімбірскын сіјө төждыгіс медјона гөль јөзлы школајас вооталөм вөсна, авсө нөті жаліттөг, көт нөштаһын вөлі лок повөдөфа, вөлі ветлө губерһакуча та могыо.

Владімір Ільчлөн мзмыс, Марја Александровна, вөлі врачлөн ныв, унжык том кадсө коллыс өктјасын. Крезтананд јонажө сіјөс радејтлісны. Марја Александровна

Ілла Ныколајевіч Уланов
(В. І. Лецінлөн бат)

радејтлісны. Шуас-кө вөлі меліажык, пыр-і кывзисны сіјөс, Ілла Ныколајевіч сің-жө прөст кадсө радејтліс колъавны аслас оемја пыцкын, занімајтчіс чельдыскөб, лібө ворсіс, лібө мыкө віставліс малы.

Семјас, көн быдміс Владімір Ільч, вөлі зев дружнөј, Волода вөлі көймөд кага, зев візыв, гора гөлөса, повтөм да терыб өінјаса. Көкөн ветлыны заводітіс пөштө Олгакөд өтщөщ, коді вөлі арөсөнжынјөндөн ічөтжык сыыо. Олга пондіс ветлыны көкөн зев томоан. Волода—мөдарө, көкөн ветлыны велөдчіс оорөн, мукөдлы төдлытөг; чојыс-кө уоласліс

вөлі бур музыканткаөн, бура төдіс музыкатө, вөлі куужө сорытны, уна кывјөн: французскөј, һемецкөјөн, англјскөјөнда кујімнан кывјас велөдліс чельдөс. Сіјөез радејтлы ыжыд общество, кыз кадсө коллыс гортас чельдјаскөд, кодјас сіјөс зев јона

(кагавицьо баб вöли шуö „шляпкыоывліс“-пö), а Волода век вöли уöö јур вылас да сезоа лоқыо бöрдас горштырнас. Сылön, тыдалö, јурыс век вöли увлаңлычкö. Угас да быдөн локтасны сы дінö; мамыс век повліс, коркö-пö збылыз жүгöдас јурсö, либö лоö дуракөн. Улыссудтаын олыојас вітавлісны, мыј век кывлöны Володалыо жождö јурнас клонгыöмсö. „Мі вöлі шуам: либö зев оуг, либö қік јöј морт быдмас таыс“.

Кыкнаныс вöліны зев візувöө, збојöө, радејтлісны горзöмön да котралöмön ворсны. Медга јона торјавліс Волода сіјön, мыј зев радејтліс камандујтны. Јöртас вöлі Олгаöс сіван улö да камандујтö: „сіван улыо — шагом марш!“. Быдлаын збој да гораа горзö“—Волода вічö вочакыв мөзпышттöг да бара-жö зев гораа.

Марија Александровна Уланова
(В. І. Левиңлөн мамыс).

ыжыд гөлöса Волода горзö, веог парокöвылын, кытчö став семјаыс вöлі чукöртчöма мунны Казанскöј губернаö гождöм кежлас. „Пароход вылын гораа горзыны оз поч“—вісталö вöлі Володалы мамыс. — „Пароходыс-öд со, ачыс зев

Волода да Олга вивті-нін ышмывлісны, мамыс торјöдас да пыртас бат кабинетö өлөдöм могыо кыкнаннысö да пукоöдас клејонкаа кресло вылö—„өд креслö“—өн вöлі шуöны. Налаы вöлі колö сен пукавыны наказаннö местаö сетчöз, кытчöз мам оз щöкты сувтны да мунны ворсны. Öгчыд „өд креслö“ вылö пукоöдöмадо Володаöс. Мамсö кытчöкö корісны да

сijö вунöдиc Волода јылы; сезза качаліc, мыј дыр-нын оз кыв Володалөн сорныс да віқöдліc кабинетö: Волода век-на лöна пукалö „öд креслö“ вылын, сöмын чорыда уэö.

Чачајасөн Волода шоча ворслиc, јонжыкасö жүгöдліc. Мi, гырысјас, вöлі сijöc öлдöм чачöјас жүг-лöмөнд да сijö вöлі мукöддырјыс эебöмөн пазјö. Помыта чужан луннас сылы сетіc бабыс папје-машеы вöчөм трöка вöла. Кытчökö сijö эебöгіc чача-над. Мi кутім корөны да адқім öдöc саяы: чöва су-лэлö да локыз бергöдлö вöвјаслыг кокјасö, гылöдö жождö.

Волофа велаліс лыффыоны мам бердас 5 арбсөн. Волофа да сълөн чојыс—Ольга, зев рафејтлісны гораа лыффыомјас да окотаыо лыффылісны челаф нігајасда журналјас, кодјасөс вөлі суфддө челафдыслы Ілья Ніколајевіч. Најө мөдісны лыффыавны і віотјас. Русскөј історіјаыо, наізугт велөдны кывбурјас. Медөасө тајө вөлі рафејтө Ольга, коді вөлі төдө уна зев куф кывбурјас да віставлө вөлі зев лөбыда.

Волофалы вөлі 7-8 арбс, рафејтө вөлі „Бобылыо сыланкыв“ фекламірујтны:

Озырлы, ду-у-р-аклы
Казнанас оз уфы, —
Бобыль сөкөлкод гөль
Гажөдчө пыр, оылө.

Тыдалө, Волофалы зев өлөмвылас воөма.

Торја муса нігајас челаф кадө ез вөвны Владімір Ільічлөн. Окотаыо лыффывліс журнал „Детское чтение“. Лыффыөомјас бөрын сіјө чојыскөд ворсліс. Волофа пыр вөлі рафејтө ызгана да гөнајтлана ворсэмјас. Гожөмнас ворслісны өшінувса садјын, кыскаөлісны пујасті, міјанкөд щөщ (гырыөжыкјаскөд) ворслісны „Чернөј палочка“ (өні сіјө ворсанторјыс шуөө „палочка-застукалочка“-өн). Тајө ворсанторсө Волофа вөлі зев рафејтө, а бөрынжык крокетөс-нін. Төвнас чојывоан іславліс дафдөн, јортјасыскөд лымјөн ворсліс, а бөрынжык заводітіс іславны конкі вылын. Помніта, общественнөј каток вылын, кодбс вөчлісны Сімбірскын, Волофа да сълөн ыжыджык воыс

— Саша іславлісны зев жужыд чој јывоан; сјјө чој јывоан вөлі дафдөн ісковтны он лыот, сещөм жужыд вөлі. Чој јылас, мед крутөјінас гөрбылтчөмөн өдөбтасны сесеа нөжжөнүк пыр веокөдчасны да дыр ісковтасны веокыда сулалөмөн. Менам вөлі зев вежөј петө на вылө, сөмын на ногөн вөчны полі. Сашалы дорыо Волофалы іславны вөлі, ме ногөн, јона кокні: сјјө вөлі шөркофдем тушаа. Сөмын кокні вылын іславны Волофа велаліс јона бөрын, гімназіаас велөдчигөн-нін.

Тан вөлі вітавлөма-нін, мыј Волофа зев радејтіліс дурны, сөмын мыјкө-кө паковітас ачыс-жө-і вісталас. Сің, 5 арөсөн кымын, сјјө ыжыджык чојыслыо жугөдіс аршінжынја лінејка (вершөкіјас да вершөкжынјас вылө јуклөм лінејка), кодөс вөлі чојыслы кочналөмадо. Волофа ачыс вајіс лінејка торјассө да вітаөліс чојыслы, а кор чојыс јуаліс, кызі чегі лінејкаыс, Волофа кінас і кокнас віталіс: „Піңдөсө чегі“.

„Бур, мыј Волофа гуөдн нөмтор оз вөч“,— шулө вөлі мам. Сөмын өтчыд сјјө віталіс Волофалыо кывзытөмсө. Мам вөлөм кухнаын пірөг вылө весалө јаблөгјас; јаблөг корјас пызан вылын кујлісны Волофа бергаліс сені да коріс јаблөг корсө. Мамыс віталөма, мыј јаблөг кор абу оојантор. Здук кежлө мамсө кодкө чукөстліс. Кор сјјө бөр бергөдчіс аслас уж дорас, Волофаыд кухнаад абу-нін. Віңдөлас садјө да адчас: Волофаыд сені термаөмөн өөјө јаблөг кортө. Кор мам јанөдіс сещөм уж вөчөмыо, сјјө бөрдчіс да өөлөмааныс віталіс, мыј мөдыо сещөмтортө оз-нін вөч. „Збылыо,— вітавлывлө вөлі мам,— сесеа гуөдн-тө нөмтор-нін оз бостлы“.

Мөдыо, кор Волофалы вөлі 8 арөс, сјјө сөөтіс пакөст вөчөмыо. Ыжыд воксө да сјјөс-батыс медвоңыо-на боотіс өөрөыс Казанө мунігөн, мед еөкө, сесеа ветлыны Кукушкіно өіктө, төтка ордас. Казанас-на, төтка патераын воча вокчојыскөд да рөфна чөлафкөд кот-

ралігөн пөрөдiс пызан, щöщ уокöдiс да жугöдiс
өтөклö графин.

— „Челаф, кодi графинсö жугöдiс?“ — жуалис
тöтка.

Бндөн шуисны: „ме ег“. Волофа сiдi-жö шуис:
„ме ег жугöд“.

Сiдö повчiс вiставны
асоыс мыжсö омöла
тöдса тöткалы, дöз пате-
раын-да. Сылы, меди-
чöтлы мiжан пыщкыс,
бöкыд вöли шуны: „ме
жугöдi“, кор ставныс
кокны шуисны: „ме ег“. Лоi,
бытö, графиныс ачыс
жугали. Коли кык либö
кужм тöлыс. Волофа
важди-нiн воис Кукушкiно
сiктыс да олö вöли
Сiмбирскын. Öтчыд
рытын став челаф во-
далисны узны, мамыс
быд кроват дiнö волiс,
щöщ локтiс Волофа
кроват дiнö. Секи друг
Волофанд горза бöрд-
чiс.

— „Ме-öд Анна тöт-
кабс ылöдi, — вiсталис
сiдö, — ме вiстали мiса
ег жугöд графинсö, а öд
ме жугöдi“.

Мамыс вiсталис, Анна
тöткалы-пö та жылыс
гiжада да сiдö прöвiтас.
Волофа тaдiн ассö пет-
кöдлiс, мыжкöв сiдö-и
ылöдiс омöла тöдса
тöткабс сöмын сiдö
ез вермы лантны,
кытчöз ез вiстав
асоыс мыжсö.

Владимир Ильич 1874-д воын.

III

Гимназияса медвоҗда классё сiҗё пырис ёкмыс да жын арёсон. Сiҗёс кык тёвбыд гётёвiтiсны сек кежё кыкён: городскёй училищёбые наставнiча да учитель. Наставнiчаёс вёли ошкёны зев бур преподавательён. Сы ордё Володѣ вёли урокјасёҗ, веглас либё гёнитлас час кежлё, зев шоча кык час кежлё кёкјамысёан да ёкмыс часёҗ, либё наставнiчалён кор вёлины прёст часјас, медвасё ёкмысёан да дас часёҗ, кор школаын вёли мунё закон божiј урокјас, рисуйтчан либё рукодёлё урокјас. Володѣ iчегёаныс вёли вывтi збој да урокјас вылад веокыда лебё. Помнiта, ётчыд мам кёсјiс пазтёдны пальтоён, араа асылыс зев кёчыд вёли да; муртёе кежлё мёдарё бергёдчывлiс, а Володѣ абу-нин.

Велёдчiс кокнiа да сёлёмыс. Вермёмыс (способностыс) сылён вёли зев бур, дај-i батыс велёдлiс сiҗёс (кычi велёдлiс гырыҗык чој-вокјасёс) бура, точнёја да оёлёмоан заданнёјасёс вёчны. Нёшта, помнiта, учительјас вiсталоны вёли, мыј Володѣалы зев јона отсалё классын велёдчiгас внимательнёја урокјас кывзём. Классын велёдчiгён вёли зев кокнiа велалё выл урокјастё, гортас јешщё лыдфёыштас да бура-нин усвоитас. Муртса-на вёли воас, рытыд мi, гырыҗыкјас, ујјаснаным пуксалам столовёй пызан гёгёр, а Володѣанд урокјасёс велёдёма да ворсё, елтчё, дёзмёдоё мiјанлы. Старшёј классын велёдчыёјаслы урокјастё вёли зев уна сетёны. „Володѣ, дурды!“ — „мам, Володѣанд велёдчыны оз лез!“ Сёмын Володѣалы дёш чёватё

Улановјаслѳн сѳмја 1874-1 воын

овны да дурь, мукөд дырји мам вөлі боотас посніжык
чој-вокјассө да нуөдас залаө ројалөн ворсөм улө сыв-
ны челаф оыланкывјас. Волофа сывны радејтліс,
музыкаө велалө-жө вөлі. Сөмын і сен сіјө дуртөг ез
пукав. Ічөтжык вокыс, 3-5 арөса--Мітө зев нор од-
лөма вөлі да некыці ез вермыв бөррөчтөг помөф сыв-
ны „Кочлік“ сыланкыв. Сіјөс зілісны велөдны бөрр-
төг сывны. Сөмын-нө сіјө боотас гінлапнөттөг сывны,
Волофа өнјассө сувтөдас да Мітөдс елтөм мөгыө ку-
тас сывны: „Напали на козлика серые волки“, Мітө
јона крепітчө, сөмын дурьө Волофа оз лант
нөшта чорыда да гораа боотөб сывны: „оставили ба-
бушке рожки да ножки“. Ічөт вок оз вермы терпітны
да кујім шорөн бөррөчас. Помнөта, ме Волофакөд та
вөсна вөлі венчылам, мыјла фөла воксө елтө.

IV

Кор бат гортовліс, сіґ өлі міҗанёс, ғырыҗыкҗасёс, мездө дурыс Володаҗыс, нуас Володаёс аслас кабинетө да щөктас урокҗасёс өіставлыны. Сөмын Волода өлі ставсө бура төдө. Секи бат боотас жуазны тетрадыс важ латинскөҗ кывҗас. Сөмын і сен Волода мыщастөг өлі өісталас. Батөліи-кө ез вёв прөст кадыс Володаёс ылдблыны мыҗөнкө мөдторҗөн, шуам, шахматөн, то столовөҗын чөволөмыс реҗыд кеҗлө пукоывліс.

Шахматтө міҗан батзев өлі радеҗтө, сы вёсна сіґ радеҗтөмыс вуҗіс став вокҗаслы. Быдөнлы өлі зев нымкоф, кор корас өлі бат аслас кабинетө кодөс-кө міҗан пыщкыс да кыскас шахмат. Сіґө шахматыс, кодөс өлі бат дөчөрітө да мі ставным өлі радеҗтам, батыс өлі ачыс вөчөма токарнөҗ станок вылми нөшта Ныҗнеҗ Новгородын-на олгөн, Сімбірскө локтөҗыс. Сіґө шахматнас мі ставным велалім ворсны, а сорөнҗык, кор Владимир Ильич овліс заҗраңицанын еміҗраціҗанын, шахматсө мам сылы сетчө мөддөдіс. Но кер мірөвөҗ воҗна паноігөн Краковын Ильичёс арестуҗтісны да мездөм бөрын лоі мунны сылы, сіґө шыблалөма став көлуҗсө, щөщ і шахматтө колөма, сы вёсна шахматыс вошіс.

Шахматөн Волода ворсліс баткөд, Саша вокыс-көд-да. Мі нывҗас, ворслім ещәҗыкыс. Помыта, сөмын өти ард зев јона ставным ворслім шахматнас—бат да мі куҗім ғырыҗык чельад. Кор заводітчіс велөдчөм лоі еновтны таҗө ворсөмтө, өд өлі зев куча нұжалө.

Быд ужд бура кутчюсдмн, Волода щдц заводчис велодны (изучатны) шахматдн ворсдм да бдрынжык заводчис ворсны зев бурд. Тад ворсанторжыс Илчюс жона гажодлис пышалигас оиктын, провинцияжасында да заграничаын олигдн. Гимназияас велодчигдн шахматдн ворслис медалсд Сашакд. Сид радејтлис ставсд вчны, мыј вчлис Саша, сід ворсны кыч ворслис Саша. Ыжыджык воксд зев жона радејтлис, быдтор сы ногдн вчлис. Володалыс-кд жуаласны кыч сід кдсјд ворсны, мунас-д сід гулајтны, јдлдн али выјдн сылы колд рокыс, вочакыв оз вди вч, а вчдд Саша выд. А Саша нарошнд нджмыда вдр вокыс выд-на жона вчддмдн. Ми кыкнаным сы вылын шмонитам, сдмын і сід гераломыс Володадс оз волі ддзмд, шуас „кыч Саша“. Саша вди зев герјознд, мовпалыс да уж бердд чорыда кутчюсыс дедина; сы всна Саша ногдн быдтор вчдмыд Володадс бур торјд велодис. Сид адд вди Сашалыс бур примерсд, ужд одломыс кутчысдмсд, ужсд радејтдмсд, сідкдн бат-мамлдн щдц Сашалдн бур примерыс Володалыс вујис. Од гырысжык чельадлдн психологјаныс матысд гырысјас психологјалан да ме лыдда, мыј Сашалдн примерыс, кодс жона радејтлис вокыс, Володалыс вди бетд зев ыжыд бур. Ез сдмын уж бердд кутчюсдмын, щдц і јдзкд волюсдмын Сашалыс вди чој-воклы примердн. Чуткдј характер всна, быдтор вескыда вчдм всна Сашадс вди ставным радејтам. Волода Ічотысаньс вди ддзмыс (спылчивдј), Сашалдн бур характерыс вди примердн став чој-вокыссы, торјдн-нын Володалыс. Војтисд, ыжыджык вок ног быдтор вчдмдн, Волода гдгдрвоимдн пондис вермагны аслас тајд тырмытдм-торјасыскд; ыжыджык дырјыс зев-нын ещаво гавалім сылыс скдрмдмсд (спылчивоостсд). Тащдм-жд тыш аддам сылыс агсд уж бердд велодигдн. Кдт ми вјоталім, мыј сід одломсань кутчюлис аслас ужјас бердд да велодчис зев бура, но сылдн вди вердмыс

(способноостыс) зев бур, сы вӱсна сылы ез ков сещӱм
јона велӱдчыны ужјассӱ вӱчгӱн.

Ас дорӱ да јӱз дорӱ сознательнӱја да стрӱга
относитчӱмӱн, Волода ачыс ассыс каҗалис тајӱ тырмы-
тӱмторсӱ. Ольга чој јона упражняйтчывлӱс ројал-
вылын ворсны да ӱтчыл Волода мем шуис „Со код
злӱм вылӱ вежӱ петӱ“. Сижӱ пондӱс аспыщкас ыра-
ботајтны уж радејтӱмсӱ. Сижӱн-і томывываымыс—
университет поналан војасоан—доис вывті ужас; мӱ
јона шенӱывлӱм јоча ужавны вермӱмлунывылас, кор-
нын сижӱ ыжыдӱа быдмӱс.

Ме унаыс каҗавлі Володалыс быдторјӱ крӱтчес-
кӱја вӱдӱдӱм. Тајӱ дурыс деҗинаыс кокныс каҗавліс
мукӱдјаслыс омӱлторјас да радејтлӱс делӱдыштны.
Та кыҗӱ сижӱ каҗавліс і бурторјассӱ (Ольга музыка
вылын вӱјӱдлӱм прӱмер) да зӱлӱс бурторјассӱ аслыс
боотны: буре-ӱ вӱчӱ, колӱ-ӱ сылы прӱмерсӱ ас вылас
вужӱдны.

Тајӱ ме ногӱн, вӱлі Володалӱн медебур торјыс
характерас.

Сылы нӱшта челаф дырјымыс-на ошјыӱбмӱд вӱл
зев оз во сӱлӱмвылас, кодӱс нӱшта-на пондӱс вежӱк-
тыны ыжыджык дырјымыс: предоостерегајтӱс таыс ком-
сомол III-д сјезд вылын аслас речастомјӱзӱс. Батным
вӱлі оз-жӱ радејт ошјыӱбмӱтӱ. Кӱв ескӱн буре велӱд-
чӱмыс мӱјанӱс вӱлі быдӱн ошкӱны, торјӱн-нын Волода-
ӱс, сӱмын батным некор оз ошкыв, а кесјӱдлӱс јещӱ-на
буржыка велӱдчӱм вылӱ.

V

Гимназияга воём ббрын Волода век вöли вiотавлö урок
 вылын лoбмторјас јылыо, мыжык сылыо јуа-
 оисны да кыңи сiјö вiотавлiс. Володалöн унжыкысö
 вöлины бур öтветјас да бур öтметкајас. Сiјöн мукöд
 дырјыс вöли бат кабинет пыр аслас комнатаö мунiгас
 сувтлытöг терыба вiоталас: „Греческöјыс—пјат, не-
 мецкöјыс—пјат!“ Тајö сөрпасыс век-на менам öнвоңын:
 Ме ола бат кабинетын да вiçöда, кыңи бат-мам нiм-
 кода мумöны, кор öçöс сајын терыба југнытö гимна-
 зист шiкела да форменнöј кепiа лашкöсiник тушаа
 Волода. Предметјасыс, дерт, вежлаоiсны; сы вöсна
 мукöддырјi вöли кылö: „латiнскöјыс—пјат, алгебраыс
 —пјат“, но öтметка оз вöли вежлао, быд предметыс—5.

Сiјö војасö батö вöли вiçтавлö мамы, мыј Воло-
 далы быдтор шедö зев кокныа да сiјö полö, мыј
 сылöн уңаслуныс оз тырмымöн ло. Мi öнi тöдам, мыј
 тајö полöмыс вöлöма незбыл,—Волода аслыс кужiс
 уңаслуныс шедöдны, вывтi зiль вöли. Щöщi дöзмöдны
 да делöдыштны вöли зев радејтö. Кор вöли чукöрт-
 часны öтшöщја чельафлбö iчöтжыкјас (Ольга да Мiтö)
 Волода быд ворсöмөн веккöдлiс. Быд лун вöли кылö
 сылöн серам, тешјас вöчалöм да шмонiтöм. Вера
 Вавiллевна Кашкадамова, карса школаыо наставнiча
 да мiјан семјакöд бур тöдса, вiçтавлывлö куçöм гажа
 вöвлöма мiјанлы, кор семјакöдөн чукöртчам вöли
 рытја щај јуны. „Медöа гораа—вiçтавлö сiјö,—кылö
 вöли Володалöн да сiјö Ольга чојсылöн гөлöсныс“. Најö
 вiотавлiсны гимназияс лoбмторјас јылыо, јортјаскöд

да оыланкыяс. Бөрнжык мамыс жалытліс, мыј сіјә бура вөлі велалө да еновтчіс музыкаы.

Ічөт Волода радејтліс каяасөс кыјны, јортјасыс-көд октавліс ҳугјас, а ҳолажыкнас вөлі зев радејтө һөбны вөла-вылө леқөм могыс. Важөн вөлі „благо-вещеннө“ праһник лунө (март 25-д лунө) каяастө леқалһны вөла вылө. Волода тајө обычај-ө зев ра-дејтліс да мамыслыс корөм сөм вылө һөбліс каяастө дај леқаліс сегоа. Садөгын сылөн вөлі, помһита, ре-пелос кај. Ог төд кыјс-ө, һөбіс-ө, кодкө пөдарітис-ө, сөмын помһита, кајыс оліс зев регыд, жугылтчіс, куткыртчіс дај кулі. Ог-нын төд, мыјла тақі лоі: вө-лі-ө Волода мыжа, мыј вунөдчывліс вердны-јуктавы, лөбө ез. Сөмын помһита, кықі кодкө шуасіс Волода вылө дај сіјө жугыла віқөдліс кулөм кај вылө, се-гоа шуіс: „Һөтчыд сегоа ог мөд каяасөс садөгын віқны“.

Табөрын, збылыс, некор-нын ез віқлы каяастө. Волода радејтліс вуграсны Гөйјага ју вылын (Сімбірс-кын ју). Сылөн өві јорт віставліс тащөмтор: чельад пөвсыс кодкө окобітис чері кыјны ва тыра ыжыд ка-наваыс, сен-пө јона гычјас шөдһны. Најө мунісны кыјсыны да Волода прөступкаһн угіс канавад; һујта канава пыдөсыс кутіс вөјтны. Ог төд, мыј ескөн лоі,— вісталө сіјө јортыс,— мјан горзөм вылө-кө ез лок да лепты Володаөс ју дорса заводыс робочөј. Та бөрн ез-нын щөктыны мјанөс ветлыны өвіјага ју вылө“.

Көв ескөн Волода ҳола дырјыс радејтліс чері кыјны да каяасөс кутавны, гімнаціјаын велөдчигас ез-нын кыјыс һі каяасөс ез кутавлы-һі. Кор вөлі уні-версітетын велөдчигас Саша волас гөжөмјасын гортас, Волода некор сыхөд ез ветлыс пыжөн, а Ічөтжыквок Мита, коді зев радејтліс колльөдны Сашаөс Гөйјага куға пыжөн ветлігөн. Гімнаціјаын велөдчигөн Саша радејтліс јестественнөј наукајас; універсітетө пыріс јестественнөј факультетө-да гөжөа кадө төдмаліс (ис-

следуют) ылавывсö, чукöрталіс матерјал аслас сочиненнöјаслы.

Волода ез радејтлы јестественнöј наукајастö. Гимназіјаас сіјö радејтліс велöдны лавінскöј кыв, лыдфыны класоікјасöс, велöдны історіја, географіја, радејтліс сочиненнöјас гіжавны. Сіјö учебнікјасыо, велöдны вітавлöмыо öтдор, сочиненнöјастö гіжігöи бозтавліс бібліотекаыо мукöд нігајас да сылöн сочиненнöјасыс артмывлісны бурöс, темасö вöлі јона разработајтö, гіжöсö вöлі літературнöј міча кывöн. Гимназіјаса діректор Керенскöј (Октябрса револуціјаöз, временнöј правітельствöм ныршік А. Ф. Керенскöјлöн батас) вöлі гімназіјаас велöдö словесност куца да радејтліс Володаöс, ошкывліс сылыö ужсö, течліс медбур öметкајас.

Волода ез радејтлы мукöд пöлöс челаф уж. Челаф дырјыс вöчавліс, кыці-і ні ставным, чачајас да јолка мічмöданторјас. Тајö ужыо öтдор ніöтчыд ме өг адзавлы сіјöс кушöмкö мастертво сајын—столарнöј лібö мукöд öкас уж вылыö. Ез радејтлы весіг медмуса ужсö челафјаслыö—пуыö выпілывајтны, тајö ужсö вöлі зев радејтö ыжыдзык вокыс—Саша. Велöдчытöм кадö, төвса да гожаа канікулјас вылö волігöн, сіјö лыдфынліс (зев вöлі радејтö семечкі лушкыны) лібö котраліс, гулајтис; төвнас іславліс коңкі вылын, ворсліс крохетöн, лібö гождöмнас купајтчывліс. Пріклученнöјас јылыö лыдфыны ез радејтлы, а радејтліс, помніта, Гоголöс, а öбрынжык Тургеневöс лыдфыны, кодöс вöлі лыдфывлö уна пöрја. Володалöн матыса јортјасыс, кыці-і Сашалöн лібö Öлгалöн, гімназіјаас велöдчигöн ез вöвны. Классын школьнікјаскöд вöлі зев бура лöсалö, стсавліс налы велöдчыны, вітавліс гöгöрвотöм торјас, справітліс налыö переводјас да сочиненнöјас—кор сурö вöлі ачыс гіжас куштöм јортјасыслы. Сіјö вітавліс мем, мыј радејтö гіжны јортислы сочиненнöсö, сіці, мед өскöн јортис щöщ боотіс öт-

меткасё бурёс да мед ез гёгөрвоны, мы) сылы кодкё мёд морт гижис, — а медса мед ескөн езчajtны сiјё (Волода) гижёдён. Сiјё велёдлiс јортјасё переменајас дырјi, ёолiс, кыдi-1 ыжыд вокыс—Саша, мукёд дырјi часжын воц урокјасёц да велёдiс греческёј либё латiнскёј предмет куца. Класс нафejтчiс Волода вылё; Волода медбура велёдчёмнас 1 мукёдјаслы јона отсавлiс.

VI

Сибирскын медвоҕда војассо олігөн мiјан семја оліс некымын патераын, кытчоҕ бат пу керка ез ноб Московскөј улiча вылыс.

Өнi сiјө керкаас лөөдөма Лeңин нiма музеј—керкасо чоһнас, став комнатајассо, мебелсө востановитөма сещөмөҕ, кушөм вөвлi В. I. Лeңин чельд дьрда кадө. Тажө керкаыс өтi судта, нөшта выліас вөлі чардаккоф, сенi вөліны чельд комнатајас. Волофалөн комнатаыс вөлі Саша комнатакөд ортчөн да керка өтар помас, а менам комната да iчөт чојјаслөн—керка мөдар помас. Мi овмөдчiм тажө керкаас, кор Волофалы вөлі 8 арөс. Велөдчигас 5 во чөж—5-d классөҕ Волофа олөмсө кольлө Сашакөд өтлаын; велөдчiс сы ног зiла уҕавны,

Александр Ильич Уланов.

щөц отсавліс вөчөвны јестественно научној оытјас, лыдфавліс нiгајас, јуаөліс Сашалыө гө герсөтөмiнјассө.

Керка сајын вöлі бура куз двор, кытчö вöлі лö-
оöдöма мiжанлы ворсны качајјас; двор сајас вöлі не-
ыжыд сад, кодi помывлiс Покровскöј улыча вылö.

Öнi сiјö садсö јона-нын кералöмасö, а Покровскöј
улыча вылö петö каменнöј керка-нын.

Векнiдiк да кузник местаыд вöлі заңимајтö зон
квартал. Сад заборын вöлі калытка. Мi ветлывлiм сад
пыр—тöвнас каток вылö, а гожомнас öвiјага ју выв-
са купальнаö, мi мынтыслiм 2 часыс—асывјавс да рыт-
јавс—öтi частнöј купальналы. Тајö каднас колö вöлі
купајтчыны кык öменалы: батöлы зон-посникöд да
мамöлы ны-посникöд. Помнiта, кыз кык пельö јукоом
семја вöлі öтлаасаны турунөн тырчöм öвiјагалаң
летчан Покровскöј улыч бердын.

Садјын јонжыкасö быдмiсны фруктöвöј пујас: јаб-
лöгјас, вiшњајас да уна вотöс кустјас. Вöлі зев бур
цветык. Тајö ужнас вöлі векiдлö мам, сiјö зев радејт-
лiс садтö дöзöрiгны. Меда ужалан вын, гожоа öккыд
ужјасыз либö јаблöг пујас мудјöмыс öтдор ез вöв. Мi
ставным отсаолiм. Помнiта, кос да жар гожоа лунјас
бöрын ставнымöс вöлі ыстасны сад клокавны, лејка-
јасөн, ведрасөн, кувшiнјасөн быд сiкас дозмукөн.
Помнiта Волофа вöлі тыртöм лејкаөн котралö. Фрук-
төн да вотöсөн мi јона чöсмаслiм. Сöмын кыз-гурö
таскајтöм ез вöв. Мiжанлы щöктывлiсны сојны сöмын
муö гылалöм јаблöгјас. Сегоа вöлі воцыв вiндöны ку-
щöм пујасыс колö воцжык сојны—щыкыожык сорт-
јассö, кущöм пујасыс почö вотны тöв кежлö, варен-
нö пуны. Арса тöлыојасö тырмымөн сојлiм дај тöв-
быд кежö вiцывлiм.

Помнiта, кызi скöрмывлiм öтi гöөта нывка вылö,
сiјö ошжыгöм радi гөнiтiг мозыс нещöштiс öтi јаблöг.
Ташöм хулиганствоыд öдлöм выланым ез волы. Сiз-
жö-i јагодајассö егö таскајтлöј: мiжанлы iндывлiсны,
кущöм градвылыс поцö сојны чöдлач, либö, оз, либö
вiшња. Мiжанлы тöдсајас шенчывлiсны, мыј беедка

возын быдмыс кујим ыжыд вишна пујас сулавлісны јул 20-д лунӧз (бат ӧмлунӧз) кісмӧм розјадс. „Челад-гојоны јагӧдсӧ сад мӧд помыс, а тајӧ пујассӧ ег щӧкты вӧрӧдны 20-д лунӧз“ — висталис налы мам.

Мам кужіс кутны дістсіпліна, јона ез топӧдлы м'анӧс дај торја ез вельаммӧдлы. Тащӧм нога быдты-сӧмыд сӧмын бурӧ велӧдіс мјанӧс.

Тащӧм бур дістсіплінаыд, візтысӧмыд, кодӧс петкӧдліс Владімір Ілліч аслас олӧмас да кодӧс требутліс государственнӧј стрӧітельство уж вылын ужалыс јортјассан, челад каднас-на вӧлі ӧктӧма.

VII

Кор Владімір Іллічлы локтö вöлі 16 арöс, мiжан шуда семја пышкö пырiс ыжыд шог: январ 12-д лунö 1886 воö, кулі батным—Ілла Ніколајевіч. Александр Ілліч секи вöлі Петербургың. Семја пышкын медыжыд пiөн колiс Волода; сiјö петкöдлiс секи-мам да семја понда тöждыöмсö, кöт сөкөн вöлі зев на том. Тајö тöвнас ме вель дыр кежö кöлтчывлі Гiмбирскö, кытчö батлөн кулöмыс менö суiс. Рöштво каңикул кöллалiгөн мен вöлі колö велöдны латiн кыв курсјас кежлö, Волода бөгтiс менö велöдны, кодöс вöлі зев бура тöдö. Помыта, кыңи сiјö меным вöлі вiставлö зев гöгөрвоанаөн да мiжан урокјасным мунлiс зев гажаа. Сiјö секи вiставлiс, мыј гiмназијаад курсыд вывти куң, мыј взрöслöј да сознательнöј мортлы поңö сiјö курсö помавны кöкјамыс во пыдiи кык воөн. Сiјöс збыльö 2 воөн подготöвiтiс гiмназијаса учiтельöс Огородниковöс.

Сiјö учiтельыс вöлі чуваш рöдыö, кодi велöдывлöма Чувашскöј школаын. Сiјö зев бура саммывлiс математика куңа да ас выннас велöдiс гiмназијаса курсö. Сылы нöшта окота вöлі велöдчыны воңö. Университетö пырiгөн вöлі колö здайтны экзамен гiмназијаса курс куңа, здайтны быд предметыс, щöщi древнöј јазык куңа. Ферт, чувашлы, рöч кыв омöла тöдылы, тајö ез вöв кoкнiтор, сегоа обществeннöј наукајас куңа способностјасыс сылөн ез вöв ошјысана бурöс. Чуваш школаса инспектор Јаковлев кесјöдiс Володаас Огородниковöс подготöвiтны экзамен кеж-

лө. Волода боотчис дај велөдис $1\frac{1}{2}$ —2 воон, көч егкөн ачыс секи велөдчис медбөрја кык классын. Огородников Володакөд өтү воө здайтис экзаменсө гимназия курс куча да пырис унверситетө. Колө нөшта содтыны, мыј Волода ужавлис дон бооттөг, велөдчысылөн фенгаыс ез-жө вөв-дај.

1887 воө, кор вөлі Волода медбөрја војассө велөдчө, мијан семјабс сулс мөд зев ыжыд шог. Александр III-ј сарөс вины уокөдчывлөмыо Александр Ильичөс арестујтисны Петербургын. Владимир Ильичли тајө ыжыд шогыс медвоç вөлі виоталөма, сижө сегоа мамыслы виоталис. Ильичөс да менө (тајө строкајасоа гижыөс) арестујтөм жылыө Гимбирскө јүөртис Кашкадамова (мијан рөфна); сижө велөдис, медым мамнымөс подгөтөвитисны јүөрсө кывзыны. „Піөмө локтөм бөрын—виотавлө Кашкадамова,—ме чуйөстү Володаөс гимназияыс да сеті лыффыны тајө піөмөсө. Бөрыснни сылөн өиккымјасыс, мөвпалөмөн дыр сулалис піөмө водын. Секи сижө ез-нын вөв важ коф гажа фетина, а ыжыд морт. „Өд тајө феланд абу зев бур, вермас локтор лоны Сашакөд“,—шуис сижө.

Горөнжык, кор мам мунис Петербургө ыжыджык чој-воқјас вөсна клопочитны, Волода (Кашкадамова виоталөм серті) шулывлис зев унаыо: Сиз-кө Саша мөд ногөн вөчны ез вермы; „Сиз-кө сылы тазі колө вөлі вөчны“. Волода тајө шөгсө ас пыщкас зөбис, сөмын зумыштчис да јещө-на јона заводитчис велөдчыны; Ічөтжык чој да воқјасыскөд адзыөлігөн вөлі важ мозыс весел,—ворсө накөд, өсталө ребусјас да шарадаас.

Александр Ильичлөн фелөыд лоі збылыө зев чорыд: сижөс вөлі лыффыны сар вылө медглавној уокөдчыөдн. Сыыс сижөс вөлі судитөма казнитны. 1887 вооа мај 8-д лунө казнитисны Александр Ильичөс.

Гимбирскөј гимназияса начальствоы вөлі сетөма выгов ор, мыјла лөзөма медбур аттестатөн да зөлөтөја

медалён тащом „ужасној преступниксо“. Мовгалісны, мыј ез поч оетны зёлотёј медальсо Владімір Іллічлы, сомын сылөн велёдчымыс вёлі зев бур, выпускној экзаменывса ответјасыс сещом буроз вёвліны, мыј оз поч вёлі не оетны зёлотёј медальсо, щощ-і Ольга чоыслы. Владімір Ілліч тајо медальсо получітис да пьрїс велёдчыны Казанскёј універсітетса јурїдїческёј факултетё. Мамным мукёд челдыскёд Гїмбірскыо керкасё да мукёд ембур вузавлём бёрын мунїс Казанё. Но сіјё гнотыс, кодї сытёг-нїн вёлі бёкыд воґа немын 80 војасё, 1887 вога апрель 1-д лунса покушенё бёрын, кёні участвујтисны бара-жё студентјас нёшта-на јона чорыс. „Студентјаслөн инспекторјасыс“ лоїсны поліцејскёј ішщєјкајас, вёлі пёдлалёма став пёлос студентчєскёј обществојас, распуствїтёма став органїзатсіја, унаёс арестујтисны да вётлалісны школаыс. Быд універсітетјасын велёдчыс студентјас кутісны протестујтавыны. Казанса універсітетын кыптисны беспёрадоқјас. Владімір Ілліч щощ участвујтис запретїтём скод вылын да сы вёсна вётлісны сіјёс школаыс мукёд јортјасыскёд да ытїсны Кокушкіно оїктё. Тајён помаіс сылөн велёдчымыс. Ыжыджык школајасё велёдчыны пьрны вёлі оз леґны. Волоґа вёзжыолїс важ універсітетас да откажітисны, — медгасё сы вёсна, мыј сіјё Александр Іллічлөн воқыс. Та вёсна Владімір Ілліч дурдїс велёдчыны 17 арёсон. Сомын сіјё ас оуслуннас вёрміс помавыны асыс образованнёсё некущом боқыса отсёгдтёг. Кор сылы разрешїтисны сдартны экзамен јурїдїческёј факултет куґа, сіјё аслас выпускыскёд оґї воё здајтис, бытёо ез-і петавлы універсітетыс. Тајён сылөн лої помаіёма офіціалнёј образованнёсё. Помыта, секї унаён шєнчывлісны, мыј сіјё ез вощты вєоїг оґї во тајё лоїмторјасыс вёсна да сіјё універсітетса став курсёнол воён пьфдї сомын кык воён помаіс універсітет помалём јылыс діплом бостём бёрын сылы почїс-нїн

кушѡмкѡ прѡфессіаѡ кутчѡны (сіѡ гѡѡіс прѡѡжнѡ повереннѡлы отсаыѡѡ). Семѡыс ѡннас олѡ мамыс пенсіѡа вылѡ да батнас колѡм ембур вылѡ, сы вѡсна Владѡмір Іллічлѡн зароботкаыс јона вѡлі колѡ налы.

Провѡнтсіѡаын олѡгѡн,—Казаньын да Самараын,— тајѡ војаснас сіѡ помалѡс револуціоннѡј образованнѡсѡ. Сіѡ адѡіс асыс вескыд тусѡ—маркѡізмьын, робочѡј класс тышкѡѡмын. Владѡмір Ілліч бура велѡдіс маркѡізм. Маркслыѡ да Енгельслыѡ став сочѡненнѡсѡ лыѡѡіс,—тащѡм нѡгајасыс рочкыс вылад ещѡ вѡлі секітѡ да францускѡј лѡбѡ немѡцкѡј кывјѡн гѡжѡм нѡгајас лыѡѡывлѡіс. Аслыс шѡѡѡѡм знаннѡјаснас сіѡ јукысывлѡіс томјѡз кружоккѡѡ, кодјас ез кужны лыѡѡыны іностраннѡј кывјѡн гѡжѡм нѡгајастѡ. Сіѡ кутѡс велѡѡѡны россіѡјаса олѡмсѡ, мед ескѡ тѡѡмасы — вескыда-ѡ велѡѡѡ Маркс. Тајѡ тусѡ бура тѡѡмалѡм бѡрын сіѡ чорыда тувтчалѡмѡн кутѡс мунны тајѡ тусѡ да аснас лѡѡѡѡм коммуніст партѡја нырнуѡѡѡмѡн нуѡдіс ас бѡрсаыс Россіѡјаса робочѡј классѡс побѡдалаы.

І. Н. Улјановлѡн керка Сѡмбірскынкѡні Владѡмір Ілліч олѡі 1878-д восан 1887-д воѡѡ

донус 27 ур.